

Afdalen in de leegte

Colofon

ISBN: 978 94 6365 177 6

1e druk 2019

© 2019, Marianne van den Herik

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Afdalen in de leegte

Marianne van den Herik

Die jong zijn en zichzelf niet weten
Dragen schaduw op 't gelaat
Wensen zichzelf een breukloos leven
Van enkel droom en enkel daad.

– P.N. van Eyck

voor Lambertha Souman, mijn taalvriendinnetje.

1

De zwaan die aan komt zwemmen, verrommelt de volmaakt rimpelloze watervlakte van de rivier met de V die hij achter zich aan sleept. De V, de letter waar mijn voornaam mee begint, Vera, van verus, dat waar, waarachtig betekent, maar in de tijd dat ik hem met trots droeg kende ik mijn eigen betekenis nog niet, ik kon het rustig doen.

Aansteller.

Het is waar!

Een koolwitje strijkt neer op de vensterbank en het fladdert weer weg. Hij heeft groot gelijk, de vensterbank zal heet zijn. De huizenrij aan de kade ligt op het noordoosten, tot een uur of elf schijnt de zon er pal op en nog dubbel ook: op het water en op de ramen, de kamer staat in lichterlaaie en ik zit er middenin.

Vroeger deed ik de luiken dicht bij warmte en kou. Dan liep ik als Eva in het paradijs van voor de appelaffaire vrij rond in mijn huis, maar sinds ik geen kant meer op kan, voel ik me met een dichte boel een kanarie met een doek over zijn kooi. Toen Judith mij verleden jaar in een kalme augustuszoon al bijna gesmolten aantrof, heeft ze voor airco gezorgd. De zon gutst naar binnen en ik kan in aangename koelte naar buiten kijken.

Energieverspilling.

Ach, die paar dagen per jaar, zeur nou niet.

Met mijn goede hand, de rechter, schuif ik het ontbijtbord van me af en pak mijn thee. Ik hoef de boterham niet. Ik zet het glas weer neer, de thee hoef ik ook niet, ik heb maagpijn.

Als het je zo dwarszit, ga er dan mee aan de slag.

Nee, niet nu, niet vandaag.

Een jongen en een meisje steken hand in hand de kade over naar het plantsoen. Het is een mooi plantsoen met oude en jonge bomen en een groot grasveld. Evenwijdig aan de rivier loopt het asfaltpad. Twee monumenten van de Tweede Wereldoorlog staan er: het kleine bij de sluis voor de gevallen Canadezen bij de invasie, het grote middenin voor alle gevallen.

De jongen stopt zijn hand onder de bloes van het meisje. Ze kronkelt zich, lacht luid en haalt zijn hand weg. Ze gaan in het gras zitten, in de schaduw van de Amerikaanse eik. De jongen drukt haar achterover en gaat op haar liggen. Het meisje werkt zich onder hem uit en springt op. Hij doet een uitval naar haar. Mis. Schaterend rent ze weg.

Je zou een week geleden al een beginnetje maken.

Weet ik wel.

Mijn vriend, soms mijn geestdrijver, zit me dicht op de huid. Hij mag het, het geeft niet, het is goed. Helpt hij me niet door de dagen heen? En, heel belangrijk, hij is er altijd. Soms stil en rimpelloos zoals nu, soms wild en onstuimig, maar hij is er, eerlijker, grootmoediger en standvastiger dan ik, nou.

Waarom noem je mij eigenlijk je vriend?

Wat bedoel je?

Waarom niet je vriendin?

Ik had behoefte aan een hij, er zijn al zoveel zij's om me heen.

Een groep eenden scharrelt bij de bank aan de oever. Ik tel er zeven, twee woerden en vijf vrouwtjeseenden. Hoe heet een vrouwtjeseend eigenlijk? Een rij meerkoeten zwemt stroomopwaarts, het schiet niet op. Een eend begint te snarteren en de andere vallen in, net mensen.

De twee witte ganzen die sinds maart in het park wonen, komen in mijn rechter raam in beeld. Ze kunnen niet vliegen, ze zijn in de rui. Ze begonnen met zes jongen en nu zijn ze weer samen, elke week was er één verdwenen. Ze passeren de bank aan de oever, lopen door naar de schaduw van de treurwilg en gaan daar naar het langgerekte schiereiland in de rivier staan kijken waar koeien lopen, struiken en bomen staan. Als ze hun hals rekken zien ze het foeilelijke industrieterrein aan de overkant, als ze hun kop naar rechts draaien zien ze de okergele woonark, ook foeilelijk, en als ze hem naar links draaien zien ze de stadsbrug, voor mij buiten beeld. De wereld is zo groot als het lcd-scherm van mijn camera geworden: ik kan van het verkeersbord met de P bij de sluis kijken tot de huizenrij die haaks op de kade staat.

Op het wandelpad links komen de bouvier en zijn bazin aanstappen en rechts de Duitse herder en zijn baas. Er is geen wederzijdse sympathie. Driemaal daags klinkt hun narrige geblaf naar elkaar. Honden begrijp ik niet, je kan je kop toch omdraaien? De hond van de boer die in mijn vierjarige dijbeen hapte, een bacteriële moordaanslag in die tijd, begreep ik ook niet. Alleen het litteken van twee centimeter begrijp ik: hondenbeet. Van alle andere is dat het enige dat niet in raadselen spreekt.

Een windvlaag waait de V van de zwaan uiteen. Dag Vera – Ik glimlach, nee, zo makkelijk kom ik niet weg.

*

Ik kijk naar het grote monument, een witte zuil met bovenop Feniks, het zinnebeeld van onsterfelijkheid en eeuwige verjonging na de ondergang. Mooie symboliek. Op het plateau voor de zuil staat een gebeeldhouwde bank met daarop

een liggende figuur en aan beide kanten staan zwarte bakken met bloedrood bloeiende planten – ook mooie symboliek.

Hier vindt de 4 mei-viering van mijn stad aan de rivier plaats. Om zes uur gaan de vlaggen halfstok, bijna geruisloos wordt het podium opgebouwd en worden de geluidsinstallatie en de stoelen neergezet. Om zeven uur klinkt het tap-toesignaal en om kwart voor acht stroomt de kade vol, ook bijna geruisloos, de mensen gaan ergens staan en ik voeg me bij hen. Dit jaar reed Judith me in de rolstoel naar de stoep. Ik heb de viering nooit gemist, dat wil ik niet en het hoeft ook niet, gewoon zorgen dat je thuis bent.

Dankzij de monumenten is het plantsoen taboe voor plannen van projectontwikkelaars en aannemers. Ze hoeven zich geen illusies te maken over beton en staal hier, ze zijn kansloos en dat geeft ons, de bewoners aan de kade, een veilig gevoel.

Is het niet krankzinnig?

Ik vind het krankzinnig.

Een veilig gevoel danken aan een dictatuur die zeventig miljoen mensenlevens kostte, de tijd is tot alles in staat. Zeventig miljoen – is dat in- of exclusief de zes miljoen Joden? Geen idee. Dit is ook krankzinnig maar ik heb echt geen idee. Wat betekent dat ik het me niet heb afgevraagd. Elke vierde mei legde ik bloemen op de stoep van de synagoge, en de vraag kwam niet in me op.

Dit jaar kwam er van de bloemen niets terecht. Judith stelde voor om het samen te doen maar nee, sorry, liever niet grote schat, ik wil het in stilte doen en mijmeren, treuren en concluderen dat het onvoorstelbare onvoorstelbaar is gebleven. Daarom heb ik dit jaar de bloemen in gedachten neergelegd. Dat kan heel goed, iets in gedachten doen.

*

De takken van de treurwilg hangen tot op de grond. Het lichtgroen steekt mooi af tegen het donkergroen van de plaatanaar ernaast. Schuin voor hem staat de Amerikaanse eik. Op zijn oude stam groeien bij vochtig weer elfenbankjes op de littekens van afgewaaiden en afgezaagde takken. Wie niet in sprookjes gelooft moet bij vochtig weer toch eens naar de boom komen kijken.

De beuk krijgt hij niet te zien want die is weg. Dit voorjaar werd hij door drie mannen in groene pakken geveld met een hoogwerker, een kettingzaag, een graafmachine en een houtversnipperaar. Waar de beuk een eeuw voor nodig had gehad, dat deden de drie mannen in omgekeerde richting binnen luttele uren. Nog voor hun pauze stond er in de leegte die de beuk had achtergelaten een speelgoedstammetje in de maartwind te bibberen.

De beuk was ziek, Vera.

Weet ik wel.

Met mijn goede arm en voet probeer ik me op te drukken, mijn stuit doet pijn. Voor dit ongemak is gisteren het nieuwe kussen gebracht dat Judith had besteld, maar het is niks, het is keihard en de schapenvacht verhelpt dat niet. Ik laat mijn arm zakken. Er zit geen kracht meer in. Ik kijk op de staande klok. Kwart over negen. De dag is nog niet om. Ik ga wel lezen.

*

De ruiten trillen in de sponningen van het zwaarbeladen vrachtschip vol schroot dat langsvaart. Anna heet de boot. De meerkoeten, een meter gevorderd, deinen op de golven.

Ik leg het boek weg. Lezen gaat niet, mijn hoofd is onrustig.

Verleden jaar 7 juli, zes uur in de ochtend was het. De slaap was niet gekomen, de vogels waren al wakker. Ik ging mijn bed uit voor een pijnstiller voor de plotselinge hoofdpijn en op dat moment moet de ader in mijn rechterhersenhelft geknapt zijn. Daar zit je dan op een dag in de rolstoel met een alarm aan een koordje om je nek en van dan af begint de wereld in het linker raam bij het verkeersbord met de P en hij eindigt in het rechter raam bij de huizenrij haaks op de kade.

Ik zie een motorrijder de bus inhalen en van de andere kant komt een personenauto. Luid en lang joelt de claxon, één wiel rijdt op de stoep. In een reflex hel ik achterover. De bestuurder neemt nog de tijd om tegen zijn voorhoofd te slaan, ontwijkt ook nog de lantaarnpaal en rijdt de weg weer op. Zonder geluk was de mensheid allang verloren.

De kade is druk. Vroeg op de dag of laat, vakantietijd of niet, de kade is druk. Vraagt het kruiswoordraadsel in de krant een voertuig van geeft niet hoeveel letters, dan is een blik op het asfalt genoeg om het in te vullen. De drukte heeft me nooit gehinderd. Ook vroeger niet toen er nog veel meer verkeer was omdat de N-weg nog ontbrak.

De stille stoep hindert me wel. Alleen onbekenden lopen nu en dan langs. De bewoners van de kade zijn, op nummer 8 na, met vakantie. Ze overzomeren op het ijs van Groenland, wandelen in Zwitserland, zijn met hun nieuwe liefde naar de Apennijnen, zeilen over de Friese meren, of zakken met een rugzakje de Amazone af – dat je zoiets durft trouwens! Ze sturen mij een ansichtkaart met de hart. gr. en het lachende zonnetje erbij. Nou ja, dat zonnetje heb ik ook.

Je klinkt jaloers.

Welnee, ik mis ze.

Henk van nummer 8, een gescheiden jonge man, vertrekt ook zodra de schoolvakantie begint. Zijn plan is om vijf weken weg te blijven. Dat is te lang voor mij, klaar. Hij staat voor de klas en nu en dan komt hij bij me met een verhaal, een anekdote, een grap. De moderne leerkracht en de schoolmeester van weleer lijken bij Henk in te wonen want zodra hij aan het vertellen slaat, hoor je een mix van eigentijdse welbespraaktheid en degelijke oude zang. Hij heeft mijn hart ermee gestolen. Gisteren was hij weer bezig en de schoolmeester begon: In het licht van de cijferwaardering is de acht die ik u geef voor het geduld met uw handicap te laag, maar, ging de leerkracht verder, een tien krijgt u niet want al mijn gezeur om niks hoort u met hetzelfde geduld aan en dat trekt het gemiddelde naar beneden.

Houd jij je zinnen voor de kindertjes ook kort en eenvoudig, Henk?

Hij lachte. Zeker, ik laat die kids horen hoe leuk het is om ten minste één taal tot in je nieren te beheersen. Hij knip-oogde en ik dacht aan mijn meesters en juffen van de openbare lagere school in het dorp waar ik opgroeide. Kenden zij ook het woord leuk?

Maatschappelijk aanzien kenden ze. En ze wisten wat: Bali Lombok Soemba Soembawa. De Rijn stroomt bij Lobith ons land binnen. Van elke bloem kunnen ze de meeldraden benoemen, de stamper en de kroon- en schutbladen. 1600 Slag bij Nieuwpoort. Hij wordt is met dt. Piet en Jan lopen 12 kilometer. Piet loopt 4 kilometer per uur, Jan 5, hoe lang loopt ieder. Ze dirigeren hun klas met strengheid want wie niet horen wil moet voelen, of, zoals de wet het formuleert: 'De School dient op te voeden tot alle Christelijke en Maatschappelijke deugden.' Dus ook op mijn school was

deze wet iets wat eenieder aanbelangt en van je een-twee-in-de-maat en drie maal drie is negen. Op een enkele ouder na plaatst niemand een vraagteken of controleert iets, want de school is het terrein van het onderwijs, en, zoals de vader van Pim weet: daar heb ik geen verstand van en dat jong moet ook leren luisteren, strengheid kan geen kwaad. Dit laatste kwam niet alleen uit zijn mond, het was het adagium van het dorp, strengheid kan geen kwaad.

En meester Verhoogt, Vera?

Meester Verhoogt was de uitzondering.

En juffrouw De Vreede?

Juffrouw De Vreede ook.

Hé! Een voorbijganger. Warempel. De jonge vrouw knikt vriendelijk en ze steekt haar hand op. Ik zwaai terug, plotseling blij. Mooie vrouw, donker krullend haar, lang en rank. Bijna kukel ik uit de rolstoel om haar na te kijken – weg. Dag mooie mevrouw, zeg ik hardop. Jakkas! Dit is seniel. Ik schiet in de lach. Gelukkig, ik kan nog om mezelf lachen.

Vandaag is het 20 juni en ik ben thuis. Dat is nog nooit gebeurd. Het is de datum met een rouwband. Eenmaal heb ik besloten om op die dag naar de begraafplaats van het dorp te rijden, het was in het jaar dat mama gestorven is, nog maar zes jaar geleden, zij werd 97. Papa is al 45 jaar dood, hij is 72 geworden.

Met de bleekroze rozen op de achterbank waar zij van hield en witte lelies voor papa, ging ik er met iets van verwachting heen – en vond er niets. Wat was het dat ik verwachtte en waar ik op hoopte? Ik wist het niet. Niets dan stilte was er en grafzerken en vogelgezang. Ik draaide me om, liep terug naar de parkeerplaats, reed naar huis en de dag werd er een als alle dagen: pianospelen, boodschappen doen, een wandeling met een kop koffie na op een terras.

Voor het herseninfarct waren de dagen gewoon en daarna werden ze bijzonder met zitten en lezen en puzzelen en nadenken en naar de wereld kijken die reikt van het verkeersbord met de P tot aan de huizenrij haaks op de kade.

*

Toen ik verleden jaar om twaalf uur in de ochtend bijkwam in het ziekenhuis vertelde de neurologe wat er met me was gebeurd en wat de aangerichte schade was. De ene helft drong niet tot me door en de andere helft geloofde ik niet. Maar de paniek in de ogen van Judith en Elsbeth, haar enige dochter, mijn kleindochter, kon ik niet negeren of ontkennen, er was iets verschrikkelijks aan de hand.

Over een uurtje kom ik terug, mevrouw De Keyzer. Dan

kunt u nu uit bed en oefenen, de fysiotherapeut komt eraan. De arts hield haar hoofd erbij. Actie. Aanpakken.

Nú? Ik kon het woordje niet eens goed uitspreken.

Jazeker mevrouw, nu.

Verder sprak ze energiek over een operatie die het herstel positief kon beïnvloeden en of ik daarvoor mijn toestemming gaf – ja, natuurlijk: van de hoge duikplank, diepzeeduiken, de radslag, marathons lopen.

Nee, dank u dokter.

U zegt?

Sorry, het hoeft niet.

Toen stelde ze een behandelplan voor dat de opgelopen lichamelijke en geestelijke schade zoveel mogelijk zou herstellen dan wel beperken en daarvoor waren nodig een logopedist, een ergotherapeut, de huisarts, een fysiotherapeut, een sociaal-medisch verpleegkundige, een psycholoog en een maatschappelijk werker – jawel. Van pianospelen zou evengoed nooit meer sprake zijn, mijn muziekpraktijk kon dicht. Van schrik kreeg ik er een hartaanval overheen en toen ook die overleefd was, vond ik het genoeg, het was klaar, er hoefde niets, ook geen behandelplan. Ik wilde naar huis, rust, tenminste rustig doodgaan, dat wilde ik.

Maar, zei Bea, mijn trouwe huishoudelijke hulp van jaren, ik heb niet voor niets 112 gebeld, wie weet wat het leven nog in petto heeft voor jou, je mag de moed niet laten zakken hoor, er blijven nog genoeg mooie dingen over en Judith en ik gaan je erbij helpen.

Helaas, Bea stierf, 59 jaar, een aneurysma, 112 kon haar niet meer redden. Had het leven voor haar niks meer in petto? Waren er voor haar niet genoeg mooie dingen meer? Haar dood deed de deur dicht. Mijn verlamming leek wel verstarring. En meewerken aan de oefeningen en de cogni-

tieve therapie deed ik nauwelijks, alles kon me gestolen worden. Wat zou ik nog? Wat moest ik nog? Wat kon ik nog? Ik zag me al zonder de vleugel. Hoe zou ik me redden? Alleen?

Ik red me. Zonder hulpstukken als sociale media. Wat moet ik met sociale media op het laatste stukje? Ik hoef niets meer, het is goed zo.

Jij altijd met je laatste stukje, wat weet je er nou van?

Niks.

Zeg het dan niet steeds.

*

Twee weken lag ik in het ziekenhuis verleden jaar. Piekerverslaafd. Wat te beginnen? Een verpleeg- of verzorgingshuis? Verschrikkelijk. Bij Judith inwonen? Nog verschrikkelijker, voor haar vooral. Thuis wonen met hulp? De eenzaamheid zou me ziek maken. Een leven zonder de vleugel is voor mij eenzaamheid. Ik kroop als een mol onder de ziekenhuisdeken en begon een winterslaap, het liggeld betaalde ik zelf wel.

Alle dagen zat Judith met peptalk bij me: Mam, jij speelt piano met je rechterhand en ik met mijn linker. Of: Ik heb een optie op een privéverzorgingshuis, de hulpen kunnen zich inschrijven. Of ze zei gewoon: Vertrouw me nou maar, het komt goed.

Het is goed gekomen.

Op de laatste middag in het ziekenhuis bleek zij de perfecte architect van mijn nieuwe leven. Terwijl ze alvast wat spulletjes in een tas deed, vroeg ze langs haar neus weg: Waar dacht je morgenochtend eigenlijk heen te gaan, mam?

Heen te gaan?

Ja.

Ik hapte naar adem, letterlijk. Schaamte greep me bij de keel. Ik had nergens over na willen denken, niets willen voorbereiden, niets willen bespreken. Judith had ik met alle zorg en verantwoording opgezadeld. De schaamte was zo groot dat mijn hart er bijna weer van stilstond. Wie niets meer kan en wel ademt, zou zelf iets moeten verzinnen voor zijn situatie, nietwaar?

Judith... mijn excuses.

Ze legde haar hand op de mijne. Rustig maar, je mag van slag zijn, maar er moest wel wat geregeld worden. Ze gaf me een lieve glimlach. Je bent er mager van geworden. Eet je wel je ontbijtje en je aardappeltjes tussen de middag? Zij haalde haar hand weg, ritste haar tas open en gaf me een folder. Alsjeblieft, info van de Zorgcentrale, zo heet de organisatie van de thuiszorg sinds de fusie, wist jij dat? Alle formulieren zijn ingevuld en opgestuurd. Lees hem straks maar op je gemak door als ik weg ben.

J-ja...

Maar je huis moet aangepast worden mam, want beneden ga je wonen en slapen. Haar hand ging weer in haar tas en er kwam een opgevouwen A4 uit. Kijk, een plattegrond. De aan-nemer die morgen komt...

Kind! Morgen ga ik naar huis.

Je kan toch wel drie weekjes op de stoep slapen?

Gekkerd...

Zondag mocht ik je nog naar de gemeentereiniging brengen.

Daar zat ik, rechtop tegen de kussens. Ik beet mijn onderlip bijna stuk om de tranen binnen te houden. Ze glimlachte weer en zei: Morgenochtend ben je voor de drie weken die de verbouwing in beslag gaat nemen welkom in een opvangkamer van het verzorgingshuis op kosten van de zorgverzekering.